

ACC. N:R M. 9586:1-16.
Landskap: Småland Upptecknat av: Carl Viking
Härad: Uppvidinge Adress: Furåkra, Kråksmåla
Socken: Mghult Berättat av: se inne i saml.
Uppteckningsår: 1944 Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Lilla jul och lille jul aften, m. fl. dagen.

L.U.F. 47.

M. 9586:1

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

1.) Lilla jul och lille julafton.

N° 1. Hagemän: F.d. Enkan Susanna Er-
lausdotter; född 1800. Hageskruv, Ålg-
hults socken, Kronobergs-län. Född 1876
i Fröske sammanstädet.

N° 2. Carl Wiking, född 1874 i Kroks-
hult, Ålgults socken, Kronobergs-
län: adl: Furåkra, ⁷⁴ Kråksmåla.

1. I min födelsebygd kallades allmänt
Kyrksmässodagen för "Lilla jul" och
dagen närmast före för "Lilla jul-
afton." Men firades med söndagen,
som handlar om "Marie kyrkogång."
Forts. sid: 2.

2. I Kråksmåla har jag träffat laget
män varan 2. hade "Lilla jul" vara
samma, som "Vårfrudagen," men i
regel hålla vi kyrkelsmässta, enligt
fädernas utsagor för "Lilla jul."

2. På "Lilla julafton" bjöds på "viter gröt,"
och som som hade råd där till koka-
de mycket sovel, så det "Soppades i
grytan" liksom vi av ålder gjort och
göra julafton. Obs! Alla mödrar, som
hade diabarn skulle "Lilla julafton"
tvätta barnens "sveptraror" m. m. ty den
H. Jungfrun talde ej se "Lotiga barn-
ringar; när hon togs i kyrke," enligt
mormor mins utsagor.

I min hemort var det så att under
"Indelningsverkets tidevärv, så

Fortf. sid. 3.

3.)

hade soldaten sitt julkalas "Lilla julnatten". Bönderna och deras morar bura till Soldattorpet sovel, bröd, och "vitergröt" i mängd och kotbänderna brännvin. "Sär åts, 8 söps, 8 sjögs" och dansades hela natten till tjedmandag. Resterna av gotterna fick soldaten behålla. Sen seden upphörde omkring 1870.

3. Att speciellt giva varandra gåvor vid "Lilla jul" är ej känt, men intet helt uteslutet; vi påminna oss t. ex. soldaterna.

4. Obs! Fäderna firade Lucia på sitt sätt. Som stega opp kl: 2. på morgonen den 13de December och bjödos på en bit bröd,

Forts. sid: 4.

M. 9586: 4.

4. / kockt "Fäkött" och cubärtsdricka, men om
"Lussegubbar" eller "Lussegetter" veta vi intet.
När dam i hast fått i sig mat och
dricka, så bar det ut i Fähuset och
djuren fingo mycket och gott foder.
Jag frågade min far varför man
gjorde så; jag var en 8-års pojke då.
Han svarade "Dä ä bröllop i lag-
går'n i da." Obs! Obs! Sam vuxen har
det kommit till min kärmedom,
att det låg i den gamla folktran-
den föreställningen att om i synner-
het korna och tjuren fick gott och
rikligt foder "Luciamorgon," så
skulle det i kommande år intet
bliva några "Gällkä." I. v. s. Alla
korna skulle bliva "Bibäckte."

Fortf. sid: 5.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

S. /

Min mormor talade om "Luciabruddar
och Lussekatter," Obs! Men sådant var
ej känt hos oss i mormors tid. Obs! Obs!
Troligen var det hörsägner från hen-
nes förfäder, som sådes härstam-
ma från Hallandsstrakten och se-
dan flyttat till Lönneberga socken
i Jönköpings-län och sedermera
till Hageskru i Håghultssocken, där
mormor föddes Mårsmatten 1800.

S. Obs! 1930. Säg jag den första Lucie-
bruden hos oss. Hon var vitklädd
och bar krans av lingansis i håret
och i kransen 8 små brinnande
ljus. Hon ledsagades av 6 vitkläd-
da tärnor, som bar var sitt stora

Forts. sid: 6.

M. 9586:6

6. / ljuv i högra handen. "Luciabrunen" hette
karin Johansson, från Thorskult i Kråk-
målsöken. Plåtsten där tablan
försiggick var Byrkskolans hus i
kråkmåla. Sten var ordnat med rist
å och vackert målad fond i bak-
grunden föreställande en forntida
Rommersk domus. Alla deltagarna
voro klädda och målade i ansikte-
na, som gammaltida rommare. Knuck-
barna boro i händerna långa spjöt
som jag tillverkat av trä och må-
lat med Bransguld. Det hela på-
minde om den "Lucia, bönig från
Syrakusa, som enligt sägen led martyr-
döden 304 e. Kristus, för att hon bistått
sina trosfränder, som voro fängas i

Forts. sid. 7.

LUNDS UNIVERSITET
FOLKMINNESARKIV

Rams katabomber. Ols! Höglärde för-
de hava sig sägen väl bekant, så jag
har blott vidrört den i korthet.

Tärnorna och "Luciabrunen", sjunga, präst-
frun spelade orgel och jag piol. Sängen
började så: "Sänkta Lucia, ljusklara ma-
ning, skänk åt vår vinter natt jul-
fröjdersaning. Kom i din vita skend
huld med din maning, skänk oss du
julers brud julfröjdersaning! Refräng:
Grämar med vingens ljuft kring oss
sia; länd dina vita ljus sänkta
Lucia."

Andra akten: "Ljuset segnar" sjungs
och spelades "Bethovens Loversång" "F.
Hemlar sjungen den evigas ära!"

Forts. sid: 8.

M. 9586:8.

LUNDS UNIVERSITETETS
FOLKLIVSARKIV

8. 6. Vi veta inget mera om Luciafirande
varken i gammal tid eller nutid. Och!
Väl hörde jag, som ung pojke, mor-
mor tala om att en lysbärande flic-
ka gått i husen och sprungit Lucia-
morgon och blivit bjuden på gat-
ter; men vid naggranna under-
sökningar har det icke förekom-
i våra orter. Troligt är, att mor-
mors utsagor i detta fall varit
fädersägner från orter därifrån
från hennes färder härstammat.
7. Vi ha inte ätet frukost tidigare
Lucimorgon; men, som redan skrivits,
så fick man "en bit" innan man gick
ut i fähuset. Så behövs, för så Lussa
Forts. sid. 9.

9. / natt ä äro längsta natt ^(ssde) fäderna.

8. Namnet Lusiebiten okänt hos oss.

Som redan upptecknats, så fick vi en matbit jämte dricka Licinmorgon i otan, men det var inget beymnerligt vid den tiden; ty vi "Offe-brask" (Handpröskade i otta kl: 2.)

"Ingen skulle gå fästande ut, för så blev man lätt Gastakramad, ty onda, mystiska, makter voro mycket i farten den mörkaste årstiden; enligt mormors utsagor.

9. Det förekom icke hos oss att man slaktade Julgrisen Luciadagen, etc. Men man började svinslakten i otta den 14de december och den skulle vara avslutade till den 21ste december,

Forts. sid: 10.

10.) som i gamla almanack hette "Thomas apostel", eller och "Thomasmässa". Slaktaren skulle hava särskild praktering som bestod i d. s. k. "Sticksnylen." Obs! Jag minnes som 9-års pojke väl hur det tillgick, därför ingår jag, mot vanligheten, som sagesman jämte min mormor. Obs! I de flesta fall försiggick svinslakten i mantgårdsbyggnadens kök, som inte var kök i nutida mening. Redan kl. 9 på morgonen ångade i den stora spisen en halvfun kittel med vatten, som benämndes "skällvatten" enär den döda grisen övergöts därmed, så håret lossnade. Att befria grisen från hår och borst hette att "raka grisen."

Forts. sid. 71.

M. 9586: 11.

11.

Mitt på köksgolvet ställdes ett bastant,
lågt, bord på sina 4. fötter. Bordet het-
te "Slaktetavlan". På slaktetavlan pla-
serades "Spickesnypen" i en "Tumlare".
= (liten bågare av silver eller benn.) Så
snart slaktaren hälsat "Gå mgra!"
så gick han och hämtade "Spickesnypen".
Sen följdes husbonden, slaktaren och
drägen ut till "svinstian" och fängs-
lade nasse med rep och ett dan om
trynet, som hette "Tryneträet". Nasse
gjöt enbarmligt, men in i köket måste
han; fastän han mera släpades en gick.
Så vicks han ~~opp~~ han opp på "Slak-
tetavlan" obs! Med huvudet mot Norr.
Så bands Nasse fast vid tavlan med
rep.

Förkl. sid: 1%.

Medan damm vasa ute och fängslade
grisen passade mormor på och lade
brenne små gläder på "slakktavlan"
jämfte litet salt. "Si lattarkäringar stry-
ker ankring i byarna denna tiden, &
di kan lätt förgöra fläsket, om man
blir oense med fulingarna, men nu
förmår di intet," slät mormor. Gri-
sen stack utan bedövning, man för-
stod ej bättre den tiden. "Si grisen får
lov sparka & ävinga, så kloen rinna
å han," hette det. Ingen havande
kvinna fick närvara när djur av-
livades; ty då fick hennes blivande
barn "Fallandesot." När grisen var död
skulle slaktfolket in i stora rum-
met och äta frukost, som bestod av

Forts. sid: 13.

bröd, savel, pannkaka, brännvin och
hembruggt öl. - När man höll de kott
vatten på griskrappen, blev det en
väldig imma i köket. Ett talgljus
lyste föga. Så fingo vi småpojkar
lysa slaktfolket med kådiga furu-
stickor och skarvet ströka vi av
mot kanten av en järngryta, som
stod på golvet. Fursmumade vi att
lysa ordentligt, så röt far: Lysopp!
Bättre pojkludder, annars hanker
du dej en sittopp" (Örfil.) Så snart,
vanligen andra slaktdagen, man fått
korven färdig, så hemskändes till ka-
non s. k. "Smakemat", som bestod av 1. is-
terband = (kallad stångriddare, det var en

Forts. sid: 14.

14.

M. 9586:14.

sorts god fläskkorv, som torkades på en
i taket fäst stång framför den stora,
öppna spisen i vardagsrummet, därav
namnet "Stånggriddare." Vidare sändes
"Leverkorv" och "blodpalt," samt en bit
fläsk.

10. Namnet "svinotta" är uråldrigt folk-
uttryck hos oss. Obs! Därmed mena-
des, i första hand, att man slaktade
svin i tidig otta. Men man kunde
även stiga upp kl. 1 på måndagsmor-
nagen och börja tröska; ty man an-
sågs utvilad efter söndagen. Så sa-
des det på aftonen: "I morse ha vi
haft en riktig svinotta." m. f. liknan-
de tidiga morgnarbeten inbegripna
i detta åldriga folkuttryck.

Forts. sid. 15.

14.

11. Namnet "Luciakattor" är ej gängse på våra. Det är ett sorts bakverk, som vi intet känna till.

12. Vi hava intet firat Nydelsmässa på annat sätt än, som redan är opptecknat.

13. Läs oppteckningarna.! Nydelsemässa har ej haft speciell betydelse hos oss.

14. Vi hava icke haft för sed, att utdela extra gåvor vid Nydelsmässa mera än de "Förningar, som "Rotebändernas mor" bura till sin soldat.

15. Benraskes ständag är proligen utbytt hos oss mot "Knaplebensständag" som försiggicks av "Knaplebensaf-ton." Obs! Därmed avsågs Lördagen och söndagen närmas efter 13^{de}

Forts. sid: 16.

Jännuari, som bär namnet "Knut".
 Jul antogs då vara slut och även det
 myckna julsovlet, så man gnagde
 resterna av sovelbenen. Det hette "nu
 är julsovlet slut, så nu få I knappa
 la av benen." Särav bemälda namn.

16. Med "Knut" köra vi julen ut "hette
 det; eller "Nu är då slut må jul & då
 granna brödet, nu vidtager hålkakan
 och målbaken." Alltså tog julen slut
 13de jännuari. Vi överginga till vardags-
sysslorna utan vidare sedvänjor.

Suråkra, "Kråksmåla den 20/12 1944.

C. M. J.